

9. Felvételi jelentés.

TREITZ PÉTER-től.

A múlt év nyarán a Szeged-Kistelek 75,000-es lapot vettem fel átnézetesen, s a fenti lap DNY részét pedig részletesen.

Az egész lapon háromféle formációt találunk: a diluviális futóhomokot és lösz, az ó-alluviális agyaglerakodást és végre a Tisza és Maros legújabb alluviumát. A diluviális homok- és ó-alluviális agyagterületen találjuk továbbá a székképződést, az új alluviumon csak ott van néhol székes föld, a hol a felső idősebb képződményekről lefolyó széksós víz még lecsapolva nincs, hanem tavasszal még megáll, semlyékeket, locsogókat képezve. Az egész felvételi terület főként a széksó képződésére és ennek a talajra, agyagra mint homokra való különböző hatását mutatja, a mennyiben az egész lap $\frac{1}{4}$ részét székes talaj képezi. Ezen székes talajok, agyagosabb vagy homokosabb természetükhöz mérten, majd termők, majd terméketlen szürke foltokat képeznek.

Homoktalaj sokkal nagyobb szódatartalommal még termőföld, míg agyagtalaj 0.6—0.3% szódatartalommal már egészen terméketlenné válik. A tápei rétben szerzett tapasztalásom alapján bizton állíthatom, hogy mind ezen ma terméketlen területek pusztas lecsapolás által, természetesen alkalmas művelés mellett, termővé változtathatók; ha minden évben a csapadékot, midőn az a kivirágzott sókat feloldotta, levezetjük, csakhamar annyira megapaszttjuk az illető terület szódatartalmát, hogy ott kellő műveléssel a legtöbb kulturnövény megterem.

Annyival könnyebben lehetne a homokterület székes talajait a kultúra számára megnyerni, mert sokkal kevesebb idő alatt lehetne az egész területen egy alkalmas mély csatornával a talaj szódatartalmát megapaszttani és nyáron az ezen mély csatornából kiemelt vízzel egy elég nagy területet megöntözni, a mi ezen száraz homokterületekre rendkívül fontos.

A felvett lapon az egyes talajnemek következőképen oszlanak el. A lap keleti részén északdéli irányban a Tisza-folyó vonul végig; a Tiszától keletre egy széles új alluviális korú kötött agyagtalajú részt találunk, a mely a folyóval párhuzamosan húzódik s a szabályozás előtt egy összefüggő mocsarat képezett. A jobb parton az új alluviális lerakódás sokkal kisebb terjedelmű. Ezen legújabb képződmény rátelepül az úgynevezett fekete homokra. A fekete homok valószínűleg homoklössz (Sandlössz) s nagy humusztartalmát, s ezzel fekete színét onnan nyerte, hogy jórésze évente vízzel borítottván el, erős vízi növényzetet nevelt, melynek elkorhadó gyökerei adták ezen talajnak mostani nagy humusztartalmát. A mélyedések itt már mind székesek és erősen agyagosak. Ezen homoklössz lassankint átváltozik futóhomokká, az átmeneti rész egy rendkívül finomszemcséjű agyagos homoktalaj, a mely könnyű munkája és nagy termékenysége következtében a vidék legjobb földeit képezi. Ezen átmeneti rész végre lassankint durvább és durvább szemcséjű lesz s végre tipusos futóhomokká válik. Az átmeneti talaj a futóhomokból származik. Az e vidéki tavaszi szelek felkavarják a pusztán fekvő szőlők, szántóföldek talaját s elviszik belőle a finom részt jóval a homok határán túl, a hol az agyagos talajra lehullva, azon jellemző finom szemcséjű talajt képezi, mely a homok és a lössz vagy az ó-alluviális képződmények között fekszik.

Az altalajrétegek egyes képződményeknél a következők. A homok altalaját mindenütt egy hófehér meszes székes durva homok képezi, erre van a mozgó futóhomok ráterülve. Már most, ha a szél középről kifujja a homokot két oldalra, úgy egy völgy származik; az eső a két partról lemossa a finom és agyagos részeket és egy vízáthatlan feneket készít a völgyben. Ebben azután a víz megáll s erős növényzetet fejleszt, a mely a fenék megmaradt homokfedőjét mészteleníti és humuszdússá teszi. Ha egy régebbi keletű ilyen völgy — semlyék — talajrétegzettségét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az a széleken homokos és a középben pedig egész agyagos — 5—10 $\frac{d}{m}$ fekete humuszos agyagos homok alatt átmenet nélkül durva fehér meszes homok következik egész 20—25 $\frac{d}{m}$ mélységig.

Ha a semlyék nagyon mély, hogy mindig víz áll benne, úgy az annyira szódadús lesz, hogy a felszínen és széleken kivirágzik a só, s a képződő humuszt kioldja a talajból; ilyenkor a semlyék talaja 1—20 $\frac{d}{m}$ hófehér székes homok. Néha ilyen semlyék hirtelen, 2—5 hó alatt futóhomokkal lesz borítva, s akkor a felszín 5—10 $\frac{d}{m}$ futóhomok, alatta fekete agyagréteg 3 $\frac{d}{m}$ s ez alatt a fehér meszes homok. Egy év alatt keresztül veri magát a szóda ezen a felső futóhomok rétegen s a növényzetet kiöli, miután magasabban fekvő, száraz természetű. Ezen így képződött fehér foltok a futóhomok területen, az érczes helyek, persze terméketlenek.

A lössz rétegzése: 5—8 $\frac{d}{m}$ fekete humuszos lössz, alatta sárga porozus

lősz, ezen alsó sárga lőszben rétegenként rendkívüli mennyiségű csigák is fordulnak elő, a típusos lőszcsigák.

A lősznek mésztartalma rendszeren nagy, s igen könnyű munkájú termékeny talajt ad.

Az ó-alluviális rész rendszeren sokkal kötöttebb mint az iszapolt lőszök, 8—12 $\frac{d}{m}$ -nyi fekete humuszos agyag alatt a sárga föld jó. Ez egy igen kötött mészdús agyag, a mely többé-kevésbé szódatartalmú, néha szürke, vagy kékes, zöldes homoklencséket is tartalmaz, de akkor mindig szódás. Mésztartalma a felszínen rendszeren csekély, nem pezseg (0·3—1%), de az alsó világos részben már 5—15% mész is van. Nehéz munkájú földek, de igen termékenyek, szódatartalmuk daczára jó buzaföldek.

Meszezéssel nagyon könnyen volnának javíthatók; persze azt, a ki ezen a vidéken először vinne ki meszet a földjére, mindenki bolondnak hinné, s így senki sem meri elkezdeni.

Legkötöttebb talaja e vidéknek a fekete új alluviális lerakodású — aszfalt — földje, ebben 40—47% agyagos rész van és mész nincs. Persze szántani ezen talajt csak egy bizonyos nedvességi foknál lehet, nyáron nagy szárazságban 1—2 $\frac{m}{m}$ mély és 1—2 $\frac{d}{m}$ széles repedések keletkeznek rajta. Az altalaj igen változó, néha fekete humuszos 10—15 $\frac{d}{m}$ mélységig, néha már 2—5 $\frac{d}{m}$ -nél egész világos lesz az altalaj, de persze agyag mindvégig; egyes homoklencsék csak nagyon elvétve fordulnak elő benne és csakis régi folyómedrek partjain. Ezen a talajon a meszezés legjobb hatást mutatna, porhanyóvá tenné a talajt, a párolgást csökkentené s a repedéseket ha nem is szüntetné meg, de minimumra redukálná. Mély műveléssel és elegendő nedvesség jelenlétében ez a talaj rendkívüli terméseket hoz. Találtam rajta 420 $\frac{c}{m}$ magas czirkot is.

Az egész vidék talaja, kivéve a futóhomok részeket, igen termékeny, de ez utóbbi is, ha elegendő nedvességről, azaz arról gondoskodnának, hogy az altalajvíz, a föld árja ne folyjon le hamar és fent a semlyékekről pedig ellenkezőleg, kellő időben, úgy az egész futóhomokterületekből is, csakhamar igen termékeny és biztos szántóföldek válnának feltéve persze, hogy kellőképen trágyáznák is, nem úgy, mint ma, midőn minden 12—18 évben jő néhol egy-egy táblára egy kis trágya.